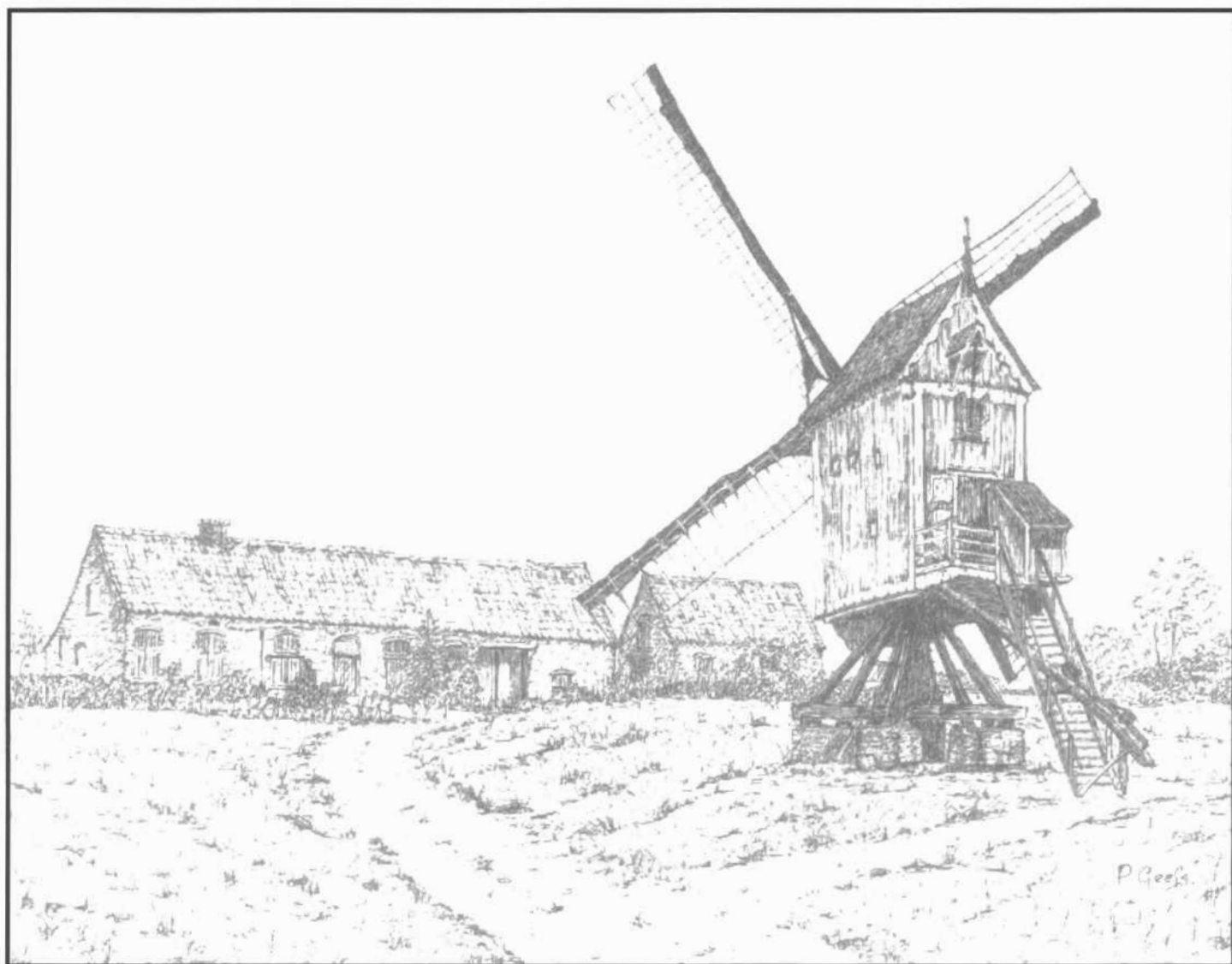

De Poemp

TIJDSCHRIFT HEEMKRING DAVIDSFONDS NIJLEN

NUMMER 32 □ WINTER 1997 □ AK 2560 NIJLEN

Deze reconstruictiekening van Paul Geefs toont "den houten meule" die aan het Molenbos een naam gaf.

Grote Ontmoetingsdag 1997 werd een onvergetelijke dag!

Sedert zondag 22 juni 1997 weten wij dat het dorp noch uit de jongen, noch uit het *meisje* te halen is. Onze "Grote Ontmoetingsdag" werd inderdaad een onvergetelijk succes, waartoe ook de dames op overtuigende wijze bijdroegen. En dus gaan wij het over-

doen, een eerste keer in **1999** - want wij willen wat "poemtijd" om een serieus, echt-Nijlens programma klaar te stomen. In het volgende nummer van uw lijfblad delen wij U de datum mee, zodat U alvast een knoop kunt leggen in een speciale zakdoek met rode bolleken (à la de "Straatzangers"!).

Ondertussen danken wij nogmaals welgemeend de talrijke mensen die - zondagse - tijd voor mekaar, en dus ook voor De Poemp gemaakt hebben. 't Was echt de moeite waard, wij genieten nog steeds na van uw enthousiaste vriendschap!

De "mannen" van De Poemp.

De Poemp en het nieuwe jaar...

Lieve Lezeres,
Beste Lezer,

Nieuwjaar. Met de eeuwende in zicht heerst, steeds méér, angst en spirituele leegte om ons heen. De geborgenheid van "de tijd van toen" schijnt ons definitief te ontglippen en alom is er onrecht. De bevestiging van het spaghetti-arrest bijvoorbeeld, toonde aan dat in dit land rechtspraak vaak niets meer te maken heeft met rechtvaardigheid, maar alles met juridische spitsvondigheid. Rechtspraak wordt kromspraak.

Moeten wij ons bij dit alles moedeloos neerleggen? Neen, lieve mensen, zeker niet, nooit. Want elke nieuwe dag, elk nieuw jaar, is een nieuwe kans om samen gelukkig(er) te worden. Laten wij die kans met beide handen grijpen, bouwen aan een betere wereld... en doodgewoon beginnen in eigen dorp.

De Poemp wil de goede dingen uit het verleden bewaren en tegelijkertijd blijven herinneren aan de voorbije dwaasheden. Belangrijk is onze jeugd een kritische, maar opbouwende kijk op het leven mee te geven... Wat een goede kennis van het verleden vraagt. Zo

kunnen zij zich wapenen tegen valse zekerheden en schijngeborgenheid.

Lieve Mensen, laten wij bij het begin van een nieuw jaar denken aan dagen van licht en vriendschap. De Poemp staat open voor een nieuwe tijd, een tijd zonder uitbuiting en geweld, met rechtvaardige rechters... maar ook met echte vrienden en goede burens. Het ga U allen goed in 1998... en blijf poempen!

Namens gans de ploeg van De Poemp:

Walter Caethoven.

Over de Vuilen Hoek en de Acht Zaligheden!

Fragment kaart Jozef Vandeven (1912)

Toponiemen of plaatsnamen zijn niet alleen een bron van inlichtingen over de vroegere eigenaars, zowel private personen als allerhande instellingen, over bewoning, landontginning door nieuwe kolonistators, het uitzicht van het landschap, de aard van de bodem, begroeiing, vruchtbaarheid, vorm van de percelen, enz. Ze verschaffen ons ook een heleboel inlichtingen over verdwenen huizen en gehuchten, over uitgestorven kerkelijke en godsdienstige gebruiken, zoals de processies, processiewegen, cultus- en begraafplaatsen,

zelfs over gewoontes van vóór de kerstening, volkskunde, enz.

Wat al fantasie en wellicht pikante, kleurrijke en zelfs vrome verhalen zitten niet verborgen in of kleven aan Nijlense toponiemen als *de Witte Wereld*, *de Woestijn*, *de Begijne Kous*, *het Botermelktijtje* (een ven), *de Dure Koop*, *de Acht Zaligheden*, *de Processieschom*, *den Ellenboog*, *de Zielmissenbeemd*, *de Kalverendans*, *het Hondsbroadland*, *de Twaalf Apostelen*, *de Pannekoek*, *het Bouwkuipje*, *de Kemel*, *de Vuilenhoek*, *de Halfwegdreef*...

Die kleurrijke volksfantasie ontmoeten we ook in talrijke namen van vroegere cafeetjes als: *In de drie Gapers*, *'t Heilig Graf*, *In den Engel*, *'t Vagevuur*, *Het Hof van Parijs*, *De Plezanten Hof*, *De Zevenden Hemel*, *Den Bonten Os*, *In Rome*, *In Turkije*, *De Zalm*, *De Grote Pint*, enz.

De Heemkring verzamelt nog steeds alle mogelijke toponiemen, zowel die uit de volksmond als die vermeld staan in dagbladen, verkopeningen, verkavelingen, officiële stukken, notariële akten e.a. Ze zijn steeds welkom bij de mannen van De Poemp. Is de juiste ligging ook nog bekend, dan wordt het nog interessanter! Alvast bedankt voor uw bijdrage.

Frans Lens.

Over cafés, cafetaria's, herbergen en estaminets (slot)

Voor de zoekers van "De Poemp", die sinds het bestaan van onze heemkundige kring het reilen en zeilen van het vroegere Nijlen trachten op te tekenen, is het intussen wel duidelijk geworden dat, ondanks hun inspanningen, er toch nog veel vragen onbeantwoord zullen blijven. Verschillende, veelzijdige onderwerpen vragen als het ware om verder onderzoek, maar ook dat zal niet alle vragen kunnen beantwoorden. De geschiedenis van de Nijlense cafés is er daar zeker één van.

Het is niet ons doel over ieder café afzonderlijk straffe verhalen te verzamelen, of plezante of trieste gebeurtenissen op te zoeken die zich daar ongetwijfeld hebben afgespeeld. Dit zou een bron worden van nooit eindigende verhalen en van steeds

nieuwe in het verleden beleefde gebeurtenissen, waarin, wij zijn ons daarvan zeer bewust, een groot stuk van het ongetwijfeld rijke Nijlense volksleven verborgen zit. Daarom zullen wij niet nalaten sommige gebruiken en enkele historische gebeurtenissen die we hebben kunnen ontdekken te vermelden.

Het doel van deze bijdrage was de namen, de straat waarin ze gelegen waren en de namen en/of bijnamen van de uitbaters op te zoeken van de cafés die voor 1945 in Nijlen de dorstigen laafden.

Bij het lezen van de hiernavolgende lijst moet U er wel rekening mee houden, dat er op de lijst van de cafés tussen 1945 en 1947, zoals vermeld in Poemp nr. 30, een aantal staan die ook al vóór 1945 uitgebaat werden. Deze zullen vanzelfsprekend niet meer op onderstaande lijst voorkomen, tenzij wij ondertussen een interessant feit ontdekt hebben over een van die cafés.

Lijst cafés en herbergen vóór 1945

CAFE	GELEGEN	UITBATERS
St. Antonius	Aan de ingang van de kerk (later verhuisd naar Statiestraat)	Ed. Binnemans
In 't Gareel	Woeringenstraat	Jef Torfs ("de Sjas")
In 't Plakleer		Jef Torfs
Café Neutraal		Jef Torfs
In den Groenen Hoek		Roos Schelles
De Voyeur (later café Astrid)	Statiestraat	Frans Haverals Anna Lo (Van Regenmortel)
Het Hof van Parijs	Statiestraat	Miel Van Boeckel - Senecaut
<i>Aan dit café kunnen wij een historische gebeurtenis uit het Nijlense volksleven verbinden. Wij schrijven ongeveer 1930. Fien Senecaut, de cafébazin, kreeg het lumineuze idee op zaterdag- en zondagavond frieten te bakken en "crème glace" te maken tot groot genoegen van het Nijlense jonge volk. Was dit de eerste Nijlense frituur?</i>		
De Zwaan	Statiestraat	Nu bakkerij Heylen
Den Ouwen Anker	Elzendonckstraat	Wies Verbraeken - Paulien Bosschaerts
Het Rubenspaleis (duivenbond)	Kerkplein	Zjo van de Rips - Joanna Van Calster
De Jager	Bouwelsesteenweg	De Rapes (nu Frena)
In de Stad Turnhout	Gemeentestraat	Rikus Goormans - Schoors
? Naam	Gemeentestraat (recht over Githo)	De lange Loenker

CAFE	GELEGEN	UITBATERS
De Welkom	Statiestraat (nu naaimachinewinkel)	Gust Boiy
<i>Wellicht werd in dit café vanaf 1912 door enkele mannen van den hout- en bouw gepoogd een arbeiderssyndicaat op te richten. Regelmatig kwamen zij hier samen tot in 1914, juist voor Wereldoorlog I, pastoor Van Looy het welletjes vond en de prille vereniging ontbond. Hij was van mening dat het een socialistische strekking had. Nochtans was het een vrij syndicaat.</i>		
? Naam	Broechemsesteenweg nr. 2	Jef van Keskes (Bosschaerts)
? Naam	Broechemsesteenweg nr. 171	Van Mengsel L. Oosters - Palmans ("de stop")
De Ploeg	Broechemsesteenweg nr. 206	?
Den Hamer later: Bonten Os + slagerij	Kerkstraat Beenhouwerij (Slagerij)	Fam. Verwerft - Quadens Fam. Dams - Verwerft
De Reisduif later: Vijfhoek	hoek Kreitenbergstraat / Rector de Ramstraat	? Beenhouwer Sus Maes
De Klok	Woeringenstraat	Aug. Van Immerseel ("de Vod")
De Slagbijl <i>Een familie van slaggers en beenhouwers!</i>	Woeringenstraat	Fam. Wouters - Wuyts
? Naam	Kerkstraat	Fam Leysen
Luna Park <i>Opgetrokken in hout en gelegen op een natuurlijke zandheuvel ter hoogte van het huidige huis "t Getij".</i>	Bouwelsesteenweg	Em. Boons - Bernardien Ceulemans
De Roskam	Dorp	Jan Verbist - Net Grielen <i>In 1850 : Peeters, schoolmeester te Nijlen</i>
Victoria	Dorp - Kerkstraat	Van Weerd ("de Pinder") later: Fam. Lemmens - Van Dijck
't Oud Kromhout	Herenthoutsesteenweg	Fam. Peeters
Café Football	Kerkplein (over huidige gemeentehuis)	Marus Verhaegen
Op Dorsel	Rector de Ramstraat	Louis Schuermans - Steylaerts ("de Witte Schure")
Batavia	Statiestraat	"Janneke van de Zwingelaar" (Van Calster); daarvoor : Boske Wouters
De Kleynen Wildeman	Dorp	Carolus Broeckhoven
In den Engel	Dorp - Statiestraat	Louis Storms later: Karel Storms-Mathijs, brouwer
In den Lindenboom	Dorp - Albertkanaalstraat	Frans Storms
De Stad Antwerpen	Dorp	"Likske van de Zwingelaar" - Angelica Van Calster
In de stad Herenthals <i>Geboortehuis Meester Nelis? Nu (ex) Wolmolen.</i>	Gemeentestraat	"Grote Nelis" en Roos Bellens
Het Bergske	Dorp (nu bibliotheek)	Felix Derboven
? Naam	Kapellebaan	Fam. Struyfs
In de Nachtegaal	Kesselsesteenweg	Sus Voorspoels
? Naam	Kesselsesteenweg	Fam Raets ("de Noster")
? Naam	Kesselsesteenweg	"Lonne Flier" (Fleerackers)
? Naam <i>Was café, winkel en maalderij</i>	Rector de Ramstraat	Jef Faes - Peeters
Hotel - Restaurant "De Kempische Duinen"	Bouwelsesteenweg	
Café - crèmeerie Nova (?)	Hulstestraat	nu station Texaco
Hotel Picardie	Bouwelsesteenweg	huidig rusthuis paters v.d. H. Geest

Deze laatste drie instellingen behoorden niet echt tot het Nijlense uitgangleven. Zij werden veel bezocht door vakantiegangers en reizigers, op zoek naar een rustpauze met een frisse pint in de toen nog bosrijke omgeving.

Deze lijst is, zoals u kunt vaststellen, beste lezer, ongetwijfeld nog voor veel verbetering vatbaar. Graag - in dank aanvaard! - een seintje mocht u ons kunnen helpen bij het aanvullen van deze lijst.

De nu volgende lijst hebben wij dank zij de medewerking en de onverdroten opzoekingswerk van Frans Haverals, voorzitter van de heemkring Boechout - Vremde. Hij bevat een aantal Nijlense cafés uit de vorige eeuw!

Reeds in 1839 verscheen in Lier de "Gazet van Lier" waarin notariële verkopeningen van eigendommen werden aangekondigd. Die vonden in hoofdzaak plaats in een of andere herberg in de stad of in een van de nabijgelegen gemeenten. De naam van de herberg waar de verkoop doorging, werd zoals nu steeds in de aankondiging vermeld. En zo zijn wij erin geslaagd een aantal Nijlense herbergen uit de 19de eeuw terug te vinden. Hierbij echter de namen van de verschillende generaties uitbaters terugvinden, bleek zo goed als onmogelijk, ook al omdat het niet altijd mogelijk was juist te zeggen waar het café precies gelegen was. Hier volgt de lijst, zoals gevonden in "Gazet van Lier":

- 1839 - Huis Estaminet - Molenstraat
- 1840 - Den Groten Doornboom - ?
- 1841 - Den Hert - Dorp
- 1841 - Den Roskam - Dorp
- 1841 - Het Plaisant - Aardbruggestraat
- 1843 - Kleynen Wildemans - Carolus Broeckhoven - Dorp
- 1844 - Kramos - Fam. Horemans - Lege Baan
- 1845 - 't Heilig Graf - Gom. Vercammen - ?
- 1845 - Den Nieuwen Buiten - ?
- 1845 - Den Doornboom - Fam. Gepts, later Poliet Steylaerts, nu BBL
- 1846 - Den Engel - Dorp
- 1863 - Den Zalm - ?
- 1891 - Den Wijngaert - Wijngaardberg?

< Nijlen-centrum, in het begin van deze eeuw. Een waar "dorp" van cafeetjes, waarvan de meeste ondertussen - zoals onze vrijheidboom - verdwenen. Voor we het allemaal vergeten zijn, noteerde De Poemp het voor het nageslacht!

(Met dank aan Lode Van Dessel voor het gebruik van zijn fraaie verzameling postkaarten).

Tot slot van deze bijdrage over cafés, herbergen en estaminets graag nog volgende historische beschouwingen.

Tussen de jaren 1600 en 1700 werd het christelijk geloof in onze streken door allerlei factoren zwaar op de proef gesteld. De verspreiding van de drukkunst en de sociale wantoestanden zijn maar twee van die factoren.

De tekenen van geloof waren zichtbaar gebleven, maar de innerlijke beleving was opmerkelijk achteruitgegaan. De overheid zag zich genoodzaakt op te treden. Overtredingen van de kerkelijke voorschriften werden immers door de wereldlijke overheid bestraft.

Er kwam een verbod om tijdens de hoogmis op zonen feestdagen bier te schenken en muziek te maken. Menig herbergier zondigde nochtans dikwijls tegen dit reglement. Het werd ook verboden na een doopsel met de dopeling en met vrienden herbergen te bezoeken. Verder werd de bevolking gewaarschuwd niet overdadig te drinken en te eten bij feestelijke gebeurtenissen, zoals huwelijksfeesten, doopplechtigheden en zelfs... begrafenissen. Uitspattingen vonden geen genade bij de overheid.

Voor de hedendaagse café- of eethuisbezoeker zal het een zorg wezen hoe het volk 300 of 400 jaar geleden zijn pinten dronk. Het café is er nog steeds en het is uit het dorpsleven moeilijk weg te denken, want een dorp zonder cafés, dat zou pas zonde zijn. Daarom, geef er ons nog maar ene!

Hypoliet Budtz.

BRONNEN

- 1000 jaar Kempen - Kempenaren en hun rijke verleden (Kempische Archieven - Waanders/Diogenes)
- 75 jaar ACV-Nijlen - Paul Van Camp

Mijn oprechte dank voor hun medewerking gaat verder naar Alfons Verelst - Frans Van Camp (oud-Nijlenaar) - August Van Houtven ("Gust van Likke") - Mevr. Dielens - Dams ("Bertha Ton") - Henri Claes - dhr. en mevr. Henderickx - Buyens ("Melanie Slinke") - Jozef Faes ("Joske Faes") - François Haverals (Heemkundige Kring Vremde) - Juul Wouters ("Juul van den Dolf").

Losse Flodders (7)
Em. De Deyne (1902 - 1996)

“Sooi van Kobekes”

In de Kapellebaan, even voorbij het kapelleke, woonde Sooi van Kobekes. Goed gekend in de gemeente, want hij heeft lange tijd een bok gehad. Met al de gevolgen vandien.

Op een schone namiddag kwam ik voorbij en stak mijn kop even binnen. Zo maar, kwestie van gewoonte zoudt ge zeggen, maar in feite gezonden door de Goddelijke Voorzienigheid. Want Sooi zat met problemen, ernstige problemen: zijn pensioen was niet aangekomen!

En pertang, die en die hadden het wel ontvangen. Hij niet. Hij had een paar mensen aangesproken over het geval, maar geen resultaat. En Sooi zat werkelijk in de rats!

Ik vroeg of hij mogelijk een of ander papier had ontvangen omtrent dat pensioen. Ja, dat had hij. En hij vond het nog ook. Het was een formulier van de Dienst der Pensioenen waarbij hem werd meegedeeld dat, om ik weet niet welke reden, zijn pensioen verhoogd was met idem zoveel. Ik zei:

“Volgens dees papier is alles in orde. Ge trekt zelfs meer. Voor alle zekerheid zal ik eens informeren, maar volgens mij moet ge een van dees dagen uw pensioen aankrijgen.”

Ik ging naar het secretariaat van het A.C.V. in het Oud Gesticht, en vroeg of er eventueel iets veranderd kon zijn aan de pensioenwetgeving, en legde het geval uit. Er bleek in verband daarmee niks veranderd te zijn, maar vermoedelijk was de vertraging te wijten aan het feit van de verhoging der uitkering: de aan te passen dossiers kwamen gewoonlijk laatst aan de beurt. Gerustgesteld trok ik mij van de zaak niets meer aan.

Een paar dagen nadien kreeg ik bezoek van iemand die mij kwam vragen of ik ook niet voor zijn pensioen kon zorgen. Want Sooi van Kobekes was voor het zijne overal geweest. Tot bij Mon Laenen toe. Zonder resultaat! En de dag nadat hij het aan mij had gevraagd, was het pensioen al aangekomen!

Geachte lezer, ge kent mijn adres, niet waar?

Graag tot uw dienst!

“Moulin en bois”...

Of hoe het Molenbos aan zijn naam kwam!

Tot eind september 1914 stond er op de plaats waar nu aan de Bevelsesteenweg de huizen nrs 183 - 187 staan, op een driehoekige verhoogde spie grond aan de splitsing met de Lege Baan een houten windmolen. De Lege Baan moet destijds een belangrijke weg geweest zijn. Het was de verbindingsweg tussen de huidige Kesselsesteenweg en de Herenthoutsesteenweg, want op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden staat die aangegeven onder de benaming *Grand Chemin*.

De Franse benamingen die gebruikelijk op de stafkaarten voorkwamen en soms gebrekkige vertalingen waren van Vlaamse benamingen, zijn meermaals oorzaak geweest van spijtige maar soms ook van grappige vergissingen.

De houten molen waarvan sprake, wordt op de hoger vermelde Oostenrijkse stafkaart zelfs in 't klein afgebeeld onder de benaming “Calenbergh molen”. Later, onder het Franse bewind, toen alles verfranst werd, vertaalde men “houten molen” in “Moulin en bois”⁽¹⁾ wat correct is, en werd de Calenberghmolen als zodanig ook vermeld op de stafkaarten. Dit bleef zo tot onder druk van de Vlaamse bewustwording Franse benamingen moesten wijken en vertaald werden in de streektaal.

En zo gebeurde het dat “Moulin en bois” door de militaire cartografen slecht vertaald werd in “Molen in bos” En 't kwaad was geschied. De Calenberghmolen⁽²⁾ die nooit in een bos had gestaan, (er waren wel mastbossen aan de overkant langs de Lege Baan), werd op de Belgische stafkaarten omgedoopt in “Molen in bos”.

Toen na de oorlog ook toponymie een rol ging spelen bij het geven van gepaste namen aan buurten en straten, werd de slechte vertaling uit het Frans gebruikt om tot de huidige benaming “Molenbos” te komen. Een mooie naam voor een bos waarin nooit een molen heeft gestaan!

Jef Peeters.

(1) “Bois” betekent in het Frans zowel hout als bos.

(2) De Calenberghmolen was lange tijd de enige molen die maalde voor Bevel en Nijlen. In de volksmond heette die de Bevelse molen of “den houten meulen”. De straten die er naartoe leidden, heetten zowel te Bevel als te Nijlen “Molenstraat”. Voor ongeveer 200 jaar was die molen nog eigendom van de grootvader van Rector de Ram. De laatste molenaar was Louis Oosters die in 1902 zijn schoonvader Rikus Blockhuyzen had opgevolgd (zie ook Poemp nr. 11).

De Geschiedenis van het Nief Licht

“U zult kunnen vaststellen dat er juist licht is tot waar een gemeenteraadslid of een gemeentebediende woont en niet verder. Wanneer men van de groote baan afwijkt, dus daar waar de arbeiders wonen, kan men zich gerust in de hel wanen, en het is zoo donker, dat men er waarlijk schrik van heeft zich buitenshuis te begeven.”

(Verkiezingspamflet lijst nr. 1 - 24 november 1946)

Vierde aflevering en slot: Nijlen overwint in Antwerpse Gasstrijd!

Wij schreven het reeds. Toen onze voorvaders in de twintiger jaren op zoek trokken naar het “nief licht”, wou “Escaut” (ofte Schelde), de voorloper van Ebes en Electrabel, niet meespelen met de Nijlense zandboerkens. De elektrificatie van onze woeste gebieden werd door die heren onvoldoende renderend geacht. Gelukkig bouwde het provinciebestuur zelf een hoogspanningsnet uit, waardoor Nijlen in 1928 kon starten met een eigen, gemeentelijke elektriciteitsdienst. De -wijzebeslissing van de Nijlense gemeentevaders om de elektriciteit in eigen beheer te bedelen werd echter niet altijd gevolgd door even wijze “uitvoeringsbesluiten”. Door “voorlopige”, “tijdelijke” en vooral “deeltijdse” aanstellingen werd met de uitbouw van de elektriciteitsdienst wel eens een loopje genomen. Nijlen vormde op dat punt echter geen uitzondering met vele andere Kempense gemeenten. Als onze gemeente uiteindelijk toch ontsnapt is aan veelvraat Ebes-Electrabel, dan hebben we dit waarschijnlijk niet alleen te danken aan de wijsheid van de gemeenteraadsliden, maar bijvoorbeeld ook aan de waakzaamheid van... onze slijpers. Zij hadden er immers alle belang bij dat bij netstoring onmiddellijk opgetreden werd door direct beschikbaar gemeentepersoneel, want de molens moesten draaien. En zo maakte het wonderlijke samenspel van gemeenschappelijke en persoonlijke belangen en van bestuurlijke wijsheid het mogelijk dat de Nijlense Elektriciteitsdienst uitgroeide tot het huidige energie-dienstenbedrijf VEM-Niilen.

24 november 1946 : Gemeenteraadsverkiezingen

W e hernemen de draad van ons verhaal met de gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946. Een poging om de oude, katholieke dorpslijsten samen te smelten tot één CVP-lijst was mislukt. Dat werd meteen het hoofdthema van de verkiezingen met véél welles-nietes-verhalen, veel fraais en minder fraais. Toch bleef het “nief licht” in de onderscheiden programma's opduiken, zoals bovenstaand citaat uit een pamflet van de BSP Nijlen (lijst nr. 1) aantoonde. Lijst nr. 2 (Kegelaers - Eyskens) meende dan weer : “Electriciteit: een strenge kontrol op de boekhouding dringt zich op.” Lijst nr. 3 (Laenen, Willems, meester Heylen) verklaarde onomwonden: “Electriciteit!!! Lachen! Lachen! Gij wist dus, Mijnheeren dat onze slijpers en andere vakmensen, uren en nog uren zonder stroom waren (...) en toch wacht gij tot na de keus.” Wat er verder ook van weze, buiten en boven elke politieke betwisting kan men vaststellen dat een hernieuwde aanpak van “den ellentriek” na de oorlog echt wel nodig was.

Langzame hernieuwing

De gewenste hernieuwing verliep naar ons gevoel wel wat langzaam - maar we leven dan ook in een tijd waarin snelheid (te veel) troef is. De vijftiger jaren betekenen een keerpunt in de naoorlogse geschiedenis van de elektriciteitsdienst. Alfons Van Brandt en (poempist) René Verhaegen worden aangeworven als voltijdse klerken-geldophalers. En op 1 juli 1954 komt René Raeymaekers in dienst als “elek-trieker”. Vanaf 1 november 1966 wordt hij de eerste voltijdse bedrijfs-leider... echt geen luxe voor de toch belangrijke elektriciteitsdienst. De omvorming ervan tot een regie binnen het gemeentebestuur werd overigens ook afgedwongen door een Koninklijk Besluit van 1958. Tot de aantredende ploeg van de vijftiger jaren behoorde verder Stan Bossaerts, alias “Stan van Keskes”, als “helper-elektrieker”.

Wanneer Robert Peeters in januari 1964 als “werk-meester 3de klasse” in dienst komt, is de elektriciteitsdienst nog steeds zuinigjes uitgerust. Een stootkar

• Op deze foto uit 1965 heeft gemeentesecretaris Mon Claes de technische ploeg verzameld. We herkennen, van links naar rechts, **zittend** : René Raeymaekers (bedrijfsleider elektriciteitsdienst), Stan Bossaerts (alias "Stan van Keskes", elektricien), Mon Claes, Gust Ceulemans (schrijnwerker); **staande** : Jef Verreet ("Jef van de Koster"), Louis Van Dessel, Robert Peeters (elektricien), Jos Van Hove en Fons Van Brandt (klerk-geldophaler).

en twee fietsen moeten volstaan om dringende en minder dringende taken uit te voeren. Het toenmalige magazijn stond op de plaats van de huidige bibliotheek en het "werkhuis" was in de kelder van het gemeentehuis gevestigd. De allereerste auto van de elektriciteitsdienst (en van het gemeentebestuur!) werd in 1965 tweedehands aangekocht bij "Sjarel, de loodgieter". Het was een acht jaar oude, grijze Taunus, die ook af en toe voor de politie moest dienen (de agenten reden toen met een NSU-tje). Elektricien Fons Glassee, in dienst vanaf 1967, heeft er nog mee gereden. Wat later werd een "autoladder" bij "de Kemel" aangekocht, en de derde wagen werd een Bedford met echte schuifdeuren.

De evolutie naar een moderne gemeentedienst was duidelijk ingezet. Met de gekende Kempense zuinigheid werden de wagens echter ook gebruikt voor andere, min-of-meer gemeentelijke jobs, zoals voor het vervoer van vlaggenmasten bij de plechtige communie en zelfs voor... lijkenvervoer. Het kon allemaal in die tijd!

Kapers op de kust

Als jong gemeenteraadslid besteedde ik vanaf 1971 veel aandacht aan de elektriciteitsregie van Nijlen. Waar mensen als René Raeymaekers - een schitterend bedrijfsleider uit de naoorlogse periode - met de hun aangereikte middelen uitstekend werk leverden, besepte ik toch dat werk moest gemaakt worden van steviger fundamenten : de bestendige vorming van het personeel, een serieuze wachtdienst, een correcte boekhouding, degelijke informatie van het cliënteel, uitgekiende versterking van de distributieleidingen... Bovendien waren al enige tijd kapers op de kust verschenen onder de vorm van "gemengde" intercommunales. Ebes, opvolger van Escaut uit de twintiger jaren, was zich ondertussen immers ook uitgesproken voor de Kempense zandgronden gaan interesseren. Er moest opgelet worden dat onze goed-renderende elektriciteitsdienst niet voor een appel en een ei verkocht werd aan een of andere Ebes-constructie. De samensmelting van gemeenten in 1976 bracht mee

dat ook in de fusiegemeente Nijlen de energiebedeling moest herbekeken worden. Uitgerekend op dat ogenblik liet het provinciebestuur de laatste gemeentelijke elektriciteitsregies moreel in de steek door haar hoogspanningsnet onder te brengen in de Ebes-intercommunale IVEKA. In deze gevaarlijke tijden vond ik voor Nijlen de eerste hulp bij Inter-Regies (dat is, zeg maar, de bedrijfsfederatie van de zuiver openbare energiesector) in de persoon van technicus Georges Van den Berghe. Meteen lag de weg open voor de overname van het Nijlense hoogspanningsnet (15.000 Volt) in 1987. Dat leverde in het volgende jaar al een forse meerwinst op van 15 miljoen frank en sterkte ons in de overtuiging dat we het zelf nog altijd beter konden doen... Tijdens een vergadering

• Tot een eind in de tachtiger jaren was het "werkhuis" van de elektriciens in de kelders van het gemeentehuis gevestigd. Het pleintje achter het gemeentehuis bood zonder al te veel problemen parkeer- en stapelruimte. Op deze foto uit 1973 poseren Alfons Verhaegen, Robert Peeters en Alfons Glassee zelfbewust voor de Bedford met schuifdeuren. De periode van fiets-en-stootkar is dan al een tijdje voorbij. Merk op de achtergrond verder de autoladder, aangekocht bij "de Kemel".

te Nijlen met de overige Kempense Regies (Baarle-Hertog, Essen, Merksplas en Vosselaar) op 3 februari 1987 werd resoluut besloten regelmatig samen te overleggen in onze overlevingsstrijd tegen de grote, maar toch niet zo democratische gemengde energie-intercommunales.

1989 - 1990 : de Antwerpse gasstrijd

1989 en 1990 werden belangrijke jaren voor de energiebedeling in het Antwerpse. De gemengde gasintercommunale IGAO kwam immers in december 1990 aan haar statutair einde, wat meteen de deur openzette voor alle 37 aangesloten gemeenten (waaronder Nijlen) om de gasbedeling anders aan te pakken. Vanaf 1989 werd dit belangrijke energiedossier regelmatig besproken in de Nijlense "Gemeentelijke Energiecommissie", een opvolger van onze historische "Commissie der Verlichting".

Het uiteindelijke resultaat was dat Nijlen, als eerste van de 37 ex-IGAO-gemeenten, reeds op 28 mei 1990 besliste gas en elektriciteit te gaan leveren via een gemeentelijke exploitatiegroep van de VEM (een zuiver-openbare, Vlaamse energie-intercommunale). In september volgde Grobbendonk als VEM-gemeente, in oktober Vosselaar. Verder traden Boechout en Stabroek toe tot de zuiver-intercommunale IVEG van de VEM-familie. Het lijkt geen twijfel dat door de weerbaarheid van Nijlen en de VEM- en IVEG-gemeenten voor de overige ex-IGAO-gemeenten betere voorwaarden bij hun privé-partner werden afgedwongen... al zullen hun "bestuurders" dit niet zo graag erkennen.

Mijlpaal

In de VEM verenigen wij voortaan voor een flink deel de voordelen van de eigen, gemeentelijke exploitatie met de voordelen van de inter-gemeentelijke samenwerking. VEM-Nijlen wordt geleid door een groepscomité, waarin alle fracties van de gemeenteraad vertegenwoordigd zijn. Ik ben ervan overtuigd dat op deze wijze de belangen van de bevolking eerlijk en degelijk gediend worden en dat via VEM de levering van gas en elektriciteit afdoende gegarandeerd wordt. De plechtige openstelling van het nieuwe, fraaie bedrijfsgebouw van VEM in de Koningsbaan in oktober 1995 is dan ook een nieuwe mijlpaal in de Nijlense energiegeschiedenis. Waar in de dertiger jaren bedrijfsresultaten genoteerd werden van enkele duizenden franken, kwamen we in 1996 tot een resultaat van 75 miljoen frank, dit terwijl in dat jaar liefst 22,8 km nieuwe ondergrondse leidingen aangelegd werden en voor méér dan 50 miljoen frank geïnvesteerd werd. VEM verzorgt verder met succes de openbare verlichting, de historische aanleiding tot ons bestaan. Mooi bij dit alles is dat gans het bedrijfsresultaat van VEM-Nijlen... in Nijlen blijft en niet moet gedeeld worden met een privé-partner à la Electrabel. De

● *Het fraaie bedrijfsgebouw van VEM-Nijlen.*

distributienetten voor gas en elektriciteit (waarde: wel-dra zo'n half miljard frank) behoren voor de volle 100 % onvervreemdbaar tot het patrimonium van de gemeente.

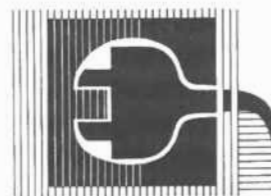
Wat de - Europese - toekomst ons zal brengen, kan niemand met zekerheid zeggen. Nijlen beschikt in elk geval over uitstekende troeven om de energie aan de best-mogelijke voorwaarden aan te kopen... en dus voordeliger te leveren aan de bevolking. Kortom, lieve lezeres en beste lezer, bij VEM-Nijlen vindt men de mannen (en vrouwen!) die de vlam doen "brannen" - en dat geven ze zeker nog niet op!

Walter Caethoven

(*) VEM-Nijlen wordt anno 1997 geleid door ing. Guido Maes; "toezichters" zijn Robert Peeters (elektriciteit) en Dirk Crocaerts (gas). Veertien medewerkers houden verder de vlam brandend: Carine Budts, Lieve Claes, Lieve Vervoort, Mark Dillen en Erling Faes (administratie en klantendienst), elektriciens Fons Glassée, Fons Verhaegen, Jean Deceulaer, Frans Meeus en Luc Luyten; magazijnier Danny Peeters en de "gasploeg" met Jos Van Dijck, Wim Hoefkens, Ronny Vernimmen en Marc Bogemans.

BRONNEN

- Gemeente-archief van Nijlen (*met dank aan Nora, Sandra, Jeff en Louis*)
- VEM-archief (*met dank aan Guido*)
- Waterdruk in Antwerpen... een stroom van elektriciteit (*N. Kerckhaert en D. De Vleeschauwer*)
- Industriële revoluties in de provincie Antwerpen (*R. Baetens*)
- Tractebel 1895 - 1995 (*René Brion en Jean-Louis Moreau*)
- *Tenslotte ook onze dank aan Robert Peeters en René Verhaegen, "anciens" van de elektriciteitsdienst, voor hun verhelderende getuigenis!*

● *Logo Elektriciteitsdienst in de jaren tachtig.*

Dynamo's eisen drijfkracht!

Slijpend Nijlen eiste, lang voor de eigenlijke elektrificatie, drijfkracht voor zijn slijpmolens. Waar in 1923 door het schepencollege slechts 3 toestemmingen verleend werden tot het gebruik van een dynamo, werden in het startjaar van het gemeentelijk elektriciteitsnet 1928 reeds 21 dergelijke aanvragen genotuleerd. Hierna, ter illustratie, een lijst van de aanvragers voor de jaren 1923 tot 1930:

1923 : Kinderen Leysen-Taeymans; Jozef Vranckx, Alfons Smets

1925 : Jan Baptist Embrechts

1926 : Jozef Gui, August Colen, Jan Daniël Lemmens, Gommaar Raets, Gebroeders Geysen, Kinderen Hendrickx, Gaston Quadens, Louis Verhaegen

1927 : Jozef Geeraerts, Theofiel Michiels, August Goovaerts, Gommarus Willems, Jozef Horemans

1928 : Ferdinand Goormans, Walraven - Van der Linden, Emiel De Pooter, Jan Meulenbroeckx, Petrus Voorspoels, Emiel Heylen, Alfons Faes, Leonard Mariën, Jan Heylen, Van Hove Alfons, Frans Hens - De la Bruyère, Alfons Laenen, August Oosters, Medard De Haas, Isidoor Crauwels, Karel Jacobs, Louis De Swert, Jozef De Beucker, Frans Faes

1929 : Juul Dillen, Karel Van Immerseel, Alfons De Doncker, Noeninckx Karel, Frans Helsen, August Heylen, Jan Baptist Heyselberghs, Florent Vranckx, Florent Dieltjens, Petrus Crauwels, Karel Kegelaers, Louis De Schutter, Alfons Kegelaers, Louis Schueremans, Louis Bertels, August Van Leest, Leopold en Aloïs Van der Linden, August Peeters, Claes - Verboven, Frans Vercammen - Ceuppens, Henri Dillen - Van Houtven, Victor De Winter, Louis Van Loock, Karel De Wolf, August Ceulemans, Louis Vercammen -Crauwels, André Crauwels,

● *Doel. De oude molen, symbool van een beschaving, naast de moderne kerncentrale. Begin en (voorlopig) einde van ons energieverhaal. Berokkent de mens de natuur geen onherstelbare schade?*

Frans Haverals, August Leysen, Jules Van Roie, Frans Ceulemans, Jozef Grielen, August Faes

1930 : August Smits, Achiël Barri, Frans Van den Berg, Alfons Hairemans, Arthur Goyvaerts.

Interessant voor de industriële archeologie van ons dorp zijn ongetwijfeld ook nog volgende aanvragen:

- voor het gebruik van een dynamo : Alfons Wouters in 1927 (maalterij);

- voor het gebruik van een elektromotor : August Van Peer in 1928 (wagenmakerij) - Louis Leysen in 1928 (schrijnwerkerij) - Parochiale Werken Dekenij Lier in 1929 (cinema) - Emiel Gysels in 1929 (meubelmakerij) - Jules Willems in 1929 (meubelmakerij) - Felix Steylaerts in 1930 (blokmakerij) - Kinderen Verbist in 1934 (maalterij).

MENSEN AAN DE ROEMP

Ere - Voorzitster:

Mevr. Julia Van Camp - Maes, A. Bergmannlaan 5, 2500 Lier - Tel. 03.488.03.56

Jos Bastiaens, Binnenhof 4, 2560 Bevel
Tel. 03.481.81.90

Hypoliet Budts, Guido Gezellestraat 47, 2560 Nijlen
Tel. 03.481.69.27

Walter Caethoven, Zandvekenvelden 12A
Tel. 03.481.85.70

Hendrik Claes, Heibloemstraat 81 - Tel. 03.481.82.58
Flor Dieltjens, Grobbendonkseweg 11
Tel. 03.481.70.41

Herman en Cita Engels - Thys, Kesselsesteenweg 35
Tel. 03.481.84.11

Luc Obbels, Bouwelsesteenweg 4B - Tel. 03.481.72.77
Jef Peeters, Nijlensesteenweg 53, 2560 Bevel
Tel. 03.481.95.99

Rosette Rymenants, Spoorweglei 14 - Tel. 03.481.65.79

Maria Thys, Breugelhoevestraat 45 - Tel. 03.481.82.83

Jos Thys, Kapellebaan 32 - Tel. 03.480.23.98

Pol Van Camp, Nonnenstraat 56 - Tel. 03.481.85.62

Ludo Van Gestel, Spoorweglei 16 - Tel. 03.481.85.47

René Verhaegen, Molenbos 11 - Tel. 03.481.74.75

Verloren Maandag te Bevel (slot)

En 's avonds is het goed...

's Avonds mochten de vrouwen eindelijk ook meedoen. Die kwamen samen "In de Scheer", bij Trees van de kleermaker in 't dorp. Als de fanfare vandaar terug naar den Heikant trok, konden ze mee opstappen. Wie omstreeks 1925 en ook nadien steeds op dit rendez-vous present was, was Maria Goormans (Mie Pot, die in Bevel vele kinderen gebakerd heeft). Ze droeg nog de Kempense, witte kanten muts en de destijds alom gekende grote kleurige gestoken neusdoek over een lange zwarte rok. De gewone kleding van een plattelandsvrouw in die tijd. Met een lange bezemsteel danste ze een tijdje dreigend rond de muzikanten. De juiste betekenis van dit eigenaardig ritueel heb ik nog niet kunnen achterhalen. Mogelijk is het een laat overblijfsel van paganisme, bedoeld om de vreugde over het terugvinden van het verloren Jesuskind te verstoren. *Wie weet? (Overigens behoort het tot de Germaanse traditie dat de bruidswerving van de zonnegod Freyr gevierd werd. Vrouwen mochten die dag de baas spelen in huis: voor de mannen een gelegenheid om hun heil in herbergen te zoeken).*

Op weg naar den Heikant werd er soms stil gehouden en gespeeld bij Tist van Bettekens (Schuttershof). Nadien trok de fanfare verder naar de cafés van Jan Luyten en Mares Kees. Zolang de muziek daar speelde, sprongen de vrouwen al dansend rond de muzikanten.

Omstreeks zeven uur werd er aangeschoven voor het souper. Het menu: het overschot van de rosbeef en het in schijven gesneden soepvlees. De zaal werd verlicht door twee grote hanglampen ("lampes belges") en twee staande lampen die naar het toneel afgeschermd waren.

Na het avondmaal volgde een gesloten bal, alleen bestemd voor de leden. Enkele muzikanten⁽¹⁾ namen vooraan op het toneel plaats en speelden voornamelijk oudere dansen, zoals Mieke Stout, Jan Smet, de "redewals" (die met schokskens werd gedanst en eigenlijk een mazurka is), Marie Planché en Streepstreep. Van die traditionele, volkse muziek en groepsdansen vinden we in het huidige gemeenschapsleven niet veel meer terug.

Dat op het bal slechts leden van de fanfare toegelaten werden, moge blijken uit het feit dat iemand van het bestuur als portier aan de grote dubbele deur aan de straatkant fungeerde. Lange jaren was dat de Witte van Franskes, alias Louis Peeters, te Nijlen gekend als 't Boske van 't Kromhout. En of die zijn taak serieus opnam! Zo trachtte zekere keer Louis de Met-

ser binnen te geraken met het smoesje dat hij met zijn broer Frans, de lokaalhouder, iets te bespreken had. De Witte liet hem niet binnen. Louis werd kwaad en dronk een pint te veel. Toen om middernacht het bal afgelopen was, zag hij de kans om zo een stamp tegen de grote trom te geven dat het vel scheurde. Natuurlijk had hij er later spijt van, betaalde een nieuw vel en alles werd bijgelegd.

Muziekmeester Witje stopte steeds om middernacht. Te Bevel was dit destijds het sluitingsuur. Toch is het een keer gebeurd dat Julie De Win, de zuster van Witje, de twee koperen schelen van de trom wist te bemachtigen en er de hele Heikant mee op stelten zette. Maar dit zijn bij mijn weten twee kleine uitzonderingen: het feest verliep steeds rimpelloos.

Eind 1968, twee jaar nadat Arthur Verreet, August Peeters als voorzitter had opgevolgd, werd besloten niet langer op Verloren Maandag te teren. Ze hadden daarvoor twee redenen. De winters 1966-67 en 1967-68 waren zó streng dat de instrumenten bevroren. Nadat ze bij Trees van de Kleermaker vertrokken waren, moesten ze, eer ze aan 't voetbalveld kwamen, stoppen met spelen omdat de pistons van de grote instrumenten vastvroren. Die hadden soms een langere pauze in hun deel van de partituur, zodat er een tijd onvoldoende warme adem door de leidingen geblazen werd. Ook lag er eens zoveel sneeuw dat stappen te riskant en zelfs bijna onmogelijk was. De tweede reden was de gewijzigde situatie in het werkschema van vele muzikanten. Met de vijfdaagse week waren die nog enkel 's zaterdags vrij. Daarom besloot het bestuur om naar een andere, geschiktere datum uit te kijken. Waarbij men rekening hield met

enkele muzikanten van over de Bevelse beek en 't Molenbos (zoals Mareske Hens, Tist Sluyts en zonen, Felix Torfs, Jefke Verhaegen, e.a.) ook te Nijlen speelden en daar ook in de gelegenheid moesten zijn om mee te doen.

De keuze viel dan uiteindelijk op een zaterdag vroeg in december. Sindsdien gaat die dag het jaarlijkse feest van de fanfare door in de parochiezaal. Van de "Verloren Maandag"-viering, die ooit voor het kleine Bevel een ware hoogdag was, bleef voor velen niets over dan het eten van worstenbrood en appelbollen. Wat in vergelijking met de tijd van toen toch maar pover is.

Jef Peeters.

(*) De familie De Win was hier ruim vertegenwoordigd. Vader Gust, trombone, zoon Witje, klarinet, zijn broer Fons, bombardon, Gust, Albert en Jefke, kleinzonen van de oude Gust, respectievelijk bugel, trompet en tuba, Jefke Luyten, klarinet, Louis Sluyts, piston, Suske Bats en Witten Tist, tuba, en Florent Schellens of Witte Mares aan de grosse-caisse. Ook te Nijlen stond Witje De Win destijds als goede muzikant bekend. Samen met Gust Cambré speelde hij er met de kermis bal in " 't Hooghuis".

Streep - streep

Streep, streep, onder heure reep
Een witte broek met bekskes aan
En ze wast heur met goei zeep

(Zegsvrouw: Agnes Van Dijck, Bevel)

Dit is slechts één van de vele versies die gezongen werden (en waarvan er enkele minder kies waren!).

Bedenkingen:

Blijkbaar maakte men zich vrolijk over de opkomende frivoliteit bij de vrouwelijke jeugd, ook in onze "stille Kempen". In plaats van een lange, baaie rok draagt men nu een hoepelrok, crinoline of reep geheten. In plaats van een blauwe flanelen toebroek draagt men nu een witte broek, onderaan met boordsel versierd. In plaats van zich te wassen met een vleugje zachte groene zeep (die voor was en schoonmaak bestemd was) gebruikt men nu echte toiletzeep. Of hoe men in enkele regeltjes een hele evolutie kan schetsen!

Van de eerste naar de twintigduizendste...

Een wandeling door de eeuwen... op zoek naar mensen (4)

De zestiende eeuw

*I*edert de telling van 1496 is Lier en zijn bijvang in de laagste categorie van belastingbetalende steden terecht gekomen, en moet met zijn 1.283 huizen maar dezelfde belasting betalen als bijvoorbeeld Herentals met zijn 616 haardsteden. Hieruit blijkt hoe triest de economische toestand van stad en bijvang in deze tijd moet geweest zijn, waaruit we de daar onvermijdelijk bijhorende sociale ellende kunnen afleiden.

Op 25 september 1506 sterft Filips de Schone - 28 jaren oud - in Burgos, Spanje (Volgens kwatongen met behulp van een gifmenger). En opnieuw wordt Maximiliaan - daartoe aangezocht door de Staten-Generaal - voogd over een minderjarige vorst van de Nederlanden : ditmaal over zijn kleinzoon, Filips' zesjarig zoontje Karel (° Gent, 24 februari 1500). Hij stelt op 18 maart 1507 zijn dochter Margaretha aan als landvoogdes. Deze vestigt zich met Filips' kinderen en hun moeder Johanna (die door haar vader krankzinnig is verklaard, zodat hij verzekerd is van het regentschap over het rijke Castilië) in Mechelen. Op dat ogenblik woedt in de Kempen reeds oorlog : in het jaar van Filips' overlijden is de hertog van Gelderland Brabant binnengevallen, en zijn troepen verwoesten de Kempen. Zijn Franse hulptroepen dringen door tot Lommel en men vreest een aanval op Lier. De stad wordt versterkt en op 8 oktober neemt men 200 voetknechten uit Mechelen gewapend met kolven (een soort buks) en geweren in dienst. Enkele Franse soldaten worden gevangen genomen door het Lierse leger, wat voor Turnhout (waar de Fransen als extra drukkings-middel voor het betalen van de brandschatting enkele van de rijkste dames en twee heren als gijzelaars hebben meegenomen) aanleiding is het Lierse bestuur een dringend verzoek te sturen de Franse krijgsgevangenen niet te lossen voor zij hun mensen veilig terughebben. De brandschattingen (= als jullie ons niet geven wat wij vragen, pakken wij 't zelf en dan steken we daarna de boel nog in brand ook !) die de Fransen oplegden waren trouwens erg zwaar: Turnhout : 15.000 gulden, Geel : 12.000 en Mol en Balen elk 4.000 gulden.

En oorlogen zijn niet de enige rampen die ons in die eerste jaren van de zestiende eeuw treffen. Want we weten uit de archieven dat de huldiging van hertog Karel die op 6 februari 1515 in Lier moet plaatsvinden, een jaar wordt uitgesteld omdat hier een "aanstekelijke" (=besmettelijke) ziekte woedt. Na het overlijden van Maximiliaan (12 januari 1519)

wordt onze hertog Karel tot keizer van het Heilig Roomse Rijk gekozen, wat hem, nog geen 19 jaren oud, tot soeverein maakt van het grootste Europese rijk sinds Karel de Grote. Maar dat reduceert ons, voor onze vorst, tot een ondergeschikt wingewest, dat hij door een landvoogd laat besturen en dat zware lasten moet opbrengen om zijn oorlogen te kunnen financieren.

De haardtelling van 1526 (de laatste in haar soort) geeft in totaal 1.406 haardsteden aan. Intramuros telt men dan 850 bewoonde en 35 onbewoonde huizen, extra-muros 454 bewoonde en 10 onbewoonde huizen en op het begijnhof 44 bewoonde en 2 onbewoonde huizen. Voor Nijlen telt men 90, voor Kessel 43, en voor Bevel 25 haardsteden. Wat betekent dat het bevolkingsaantal flink moet zijn gestegen.

Intussen blijven Karels oorlogen aanslepen, en blijft het dus ook geldvragen regenen. Het geklaag en gemor is algemeen, maar staten en steden buigen voor hun machtige vorst. Tot het zo erg wordt dat Gent zich (na een hongervinter) gedwongen ziet te weigeren; maar dat zal het "stoute" (betekent ook dappere) Gent zich berouwen. De keizer trekt met een leger van 40.000 lansknachten naar zijn oproerige geboortestad en vernedert haar compleet: de leden van het magistrat moeten hem met een strop om de hals om genade komen vragen, een aantal burgers wordt onthoofd en de stad zelf wordt van al haar vrijheden beroofd op 10 mei 1540. Maar deze toch wel erg extreme reactie verontrust de andere steden (die zich allemaal bedreigd voelen) zeer; en de opschudding is zo groot dat keizer Karel zich echt verplicht ziet een rondreis door de Nederlanden te ondernemen om opnieuw wat goodwill te kweken. Op 25 mei bezoekt hij Lier in gezelschap van de landvoogdes Maria van Hongarije en een select groepje hoogwaardigheidsbekleders. Wij moeten dan wel flink

afdokken maar tot nu toe is het oorlogsgeweld zelf ons min of meer bespaard gebleven. Maar door een bondgenootschap tussen de koning van Frankrijk en Willem van Kleef en hun plan om de Nederlanden tegelijkertijd uit het noorden en het zuiden aan te vallen wordt onze streek rechtstreeks bedreigd. De maarschalk die op ons afgestuurd wordt heeft een te duchten reputatie: Maarten van Rossem, heer van Poederoeyen - voor wie oorlog alleen maar een middel is om rijke buit te vergaren - valt met een leger van gelukszoekers en huurlingen - toch nog onverwacht - de Limburgse Kempen binnen. Achtereenvolgens plundert hij Sint-Oedenroede, Oirschot, Beers, Hilvarenbeek, Baarle en Boxtel; waarna hij ze platbrandt.

Vervolgens bedreigt hij Breda en 's Hertogenbosch, neemt het kasteel van Hoogstraten in, brandschat Turnhout en trekt op Antwerpen af. De prins van Oranje snelt te hulp met een leger van 400 à 500 ruiters en 2.500 voetknachten, maar hij wordt op de heide van Brasschaat door de troepen van Maarten van Rossem overvallen en geheel verslagen; 1.400 mannen sneuvelen en de anderen vluchten naar Lier. Dezelfde avond nog verschijnt "zwarte Maarten" voor de poorten van Antwerpen, maar de burgers van de Scheldestad verweren zich dapper. Zodanig zelfs dat hij op 27 juli 1542 het beleg opbreekt, echter niet zonder eerst alle luthoven (=buitenhuizen van begoede burgers) in brand te steken. Nu is Lier aan de beurt. Maarten van Rossem is van plan Lier het lot van Hoogstraten te doen ondergaan. Maar de graaf van Boussu komt te hulp met een aantal ruiters, een vaandel Naamse voetknachten, 500 à 600 Brusselse burgers, en die beloven -samen met de inwoners van de stad-krachtig weerstand te zullen bieden. Een aantal welgerichte kanonschoten overtuigen ook "zwarte Maarten" hiervan.

Je hoeft overigens geen levendige fantasie te hebben om je een voorstelling te kunnen maken van het feit dat →

Het kasteel "Anderstad", dat ten zuiden van Lier was gelegen, wordt voor de eerste maal vermeld in 1247. Het brandde tijdens de beroerten in 1585 gedeeltelijk af. In 1784 werd de rest van het slot afgebroken.

vonden binnen de stadsmuren - zal hebben uitgespoekt. Na nog de oude infirmerie van het Begijnhof, die buiten de Eikelpoort ligt, in brand te hebben gestoken, slaan "zwarte Maarten" en zijn bende de weg naar Duffel in, met de bedoeling daar over de Nete te trekken ; doch zij vinden de brug afgebroken. Het kost hen twee dagen zwoegen om met kuipen en bakken aan klokzelen gebonden, de rivier over te geraken ; als dank blijven van Duffel en Walem niets dan rokende puinhopen over. Vervolgens wordt de abdij van Rosendaal verwoest, Mechelen bedreigt, Schriek, Keerbergen, Wespelaar, Tildonk en Rotselaar geplunderd, Herent en Keerbergen neergeblaakt en Leuven belegerd maar niet ingenomen. (Deze opsomming als illustratie wat zo'n zootje ongeregeld onder een niets ontziende leider kon aanrichten). Maarten van Rossem trekt uiteindelijk de Sambre over en voegt zich bij het Franse leger in Yvoy. In de Kempen heeft hij ontzaglijke schade aangericht en het bewijs geleverd dat het rijk van keizer Karel kwetsbaar is. (letterlijk en figuurlijk tussen haakjes : later gaat Maarten van Rossem tot de dienst van "onze" keizer Karel V over en krijgt als maarschalk de leiding over een leger van 23.000 man! Begrijpe wie kan!)

Nog tweemaal bezoekt Karel V Lier : in 1545, wanneer hij naar Duitsland vertrekt om er tegen de protestanten te gaan strijden. (Gedenkwaardig want de voorbode van nog groter onheil, waartegen de tocht van "zwarte Maarten" zal verbleken.) En voor de laatste maal in 1549 wanneer hij zijn zoon Filips II uit Spanje heeft doen komen om hem aan de Nederlanden voor te stellen. Filips doet op 11 september 1549 - in gezelschap van keizer Karel en zijn twee tantes - zijn "Blyde Incompste" in Lier. Vanwege de prins worden er onder het volk gouden en zilveren penningen geworpen. Dit is de laatste "Incompste" van een vorst binnen Lier. (Ik vermeld de belangrijkste van deze "vorstelijke" bezoeken in dit artikel, omdat het erg waarschijnlijk is dat ook onze dorpsgenoten - voor zover zij konden - daarbij met zoveel mogelijk aanwezig zullen geweest zijn, niet alleen omwille van het vertoon, maar vooral omdat het een ongeschreven wet was, dat zowel stadsbestuur als bezoeker zich bij deze gelegenheden gul betoonden tegenover de "arme lieden", die een extraatje best konden gebruiken. Deze gewoonte had natuurlijk ook voor de gevers zijn nut : het verzekerde hen immers van een zo groot mogelijke groep geduldige, en hen goedgezinde bewonderaars.)

Zes jaar later legt keizer Karel de kroon neer en zijn zoon Filips II wordt souverain van Spanje en de Nederlanden (1555-1556). Later zal blijken dat - ondanks Maarten van Rossem - de regering van keizer Karel V een voorlopig laatste periode van rust, een relatieve welstand is geweest. Onder het verminderen van de lakennijverheid (wat een gesloten ambacht was) hebben de bijvangsdorpen alleen onrechtstreeks geleden: als de rijkdom binnen Lier verminderde, had dat natuurlijk invloed op de afzetmogelijkheden van wat in de dorpen geproduceerd werd. Maar ondertussen is, zo rond 1510, stilaan een nieuwe bron van welvaart ontstaan : het borduurwerk, wat sowieso arbeidsintensief is (en waarvan wij weten dat ook mensen uit de dorpen een kans kregen om zich er in te bekwamen) kent een zodanige bloei dat het op 21 juli 1517 van de kleermakers afgescheiden wordt, en als een zelfstandig ambacht wordt ingericht. Lier is in die periode een fraaie stad in volle groei; ten bewijze

waarvan we de Florentijn Guicciardini kunnen citeren, die tijdens de regering van keizer Karel de Nederlanden bezocht : *Lier is sterk van ligging, maar nog meer door kunst, verstand en behendigheid, en voorwaar het is een fraaie en lustige stad, met zeer goed, beleefd en wel bescheiden volk, en deze stad wordt dagelijks groter van huizen en rijkdom door middel van de stad Antwerpen, die haar volk en profijt bijbrengt.*" (Voor geïnteresseerden : een facsimile van zijn in 1567 verschenen volledige reisverhaal kan U in onze eigenste Nijlense bibliotheek ontlennen.)

Een dergelijk voorspoedige gang van zaken moet ook een positieve invloed gehad hebben op het leven van onze dorpsbewoners, al was het alleen maar omdat zij nu een tijdlang gespaard bleven van de buitensporige eisen die de stad stelde als het haar slecht ging. Dat blijkt ook uit de aangroei van onze drie dorpen, als wij de twee laatste haardtellingen vergelijken, merken wij dat zowel Nijlen als Kessel 20% meer huizen tellen, Bevel is constant gebleven :

Jaar	Haardsteden		Inwoners	
	1496	1526	1496	1526
Nijlen	73	90	511	630
Kessel	35	43	245	301
Bevel	25	25	175	175

Maar ondanks het feit dat Lier en voor zover wij kunnen nagaan ook zijn Bijvang het onder keizer Karel V niet al te slecht heeft gehad (Waarschijnlijk vooral omdat hij zeer af hankelijk was van Antwerpens welvaart en die dus beschermd.) moeten wij objectief genoeg zijn om te durven vaststellen dat "des Keizers regering" - ondanks de vele uit de overlevering bekende sympathieke verhalen over een keizer die bijna een Pallieter avant la lettre was - voor "zijn" Nederlanden niet echt heilzaam is geweest. Vooral omdat hij de door de tijdsgeest geëiste, nuttige unificatie-maatregelen in de rechtspraak en het belastingwezen niet heeft kunnen of willen doorvoeren. Allerlei stedelijke beroerten, vaak ware hongeroproeren (o.a. in 1522-24 in Leuven en Mechelen, in 1525 te 's Hertogenbosch, in 1525-28 te Utrecht, in 1529 te Kampen, in 1532 te Brussel en van 1532 tot 1540 bijna doorlopend te Gent, waartegen hij in 1540 de wrede strafexpeditie ondernam waarover wij U reeds vertelden) getuigen van dit falen. Omwille van zijn "beden" is hij gedwongen naar de pijpen van de grote kooplieden te dansen en offert hij de belangen van de in verdrukking rakende textielindustrie op aan het "porto franco" (= vrijhavenstelsel ; een vrijhaven is een haven die de regering, om bijzondere redenen, van de algemene tolwetten ontheven heeft en waarin dus de schepen van alle naties, zonder betaling van rechten kunnen binnenlopen en handeldrijven). Zijn afhankelijkheid van de Antwerpse "haute finance" belet hem immers een project te realiseren van belastingheffing op handelstransacties. Daardoor laat hij zijn zoon een verouderd belastingstelsel na, dat de pluto-craten ontziet, maar de vermogende landbouwers en de lagere adel doet verpauperen. Daar komt nog bij dat Karel V gedurende zijn ganse regering heeft geworsteld met de opkomende Reformatie en haar correlatie met alle politieke en sociale problemen.

Lier in de 16de eeuw, gezien vanuit het noordwesten.

En dan zijn zoon ...

Voeg bij deze feiten zijn zoon Filips II : in Spanje opgevoed, eigenlijk vreemd aan - en zelfs onwetend van - onze belangen, onbekend met onze landsaard, met onze taal en onze zeden, heeft hij bij zijn eerste bezoek - ondanks zijn gegooi met munten - een slechte indruk gemaakt. De Vlamingen beminnen hem niet en hij heeft een afkeer van de Nederlanden. Voeg daarbij de natuurlijke en eveneens wederkerige aversie tussen een trotse, Spaanse prins - die gewoon is aan een bijna-totalitair regeringsmodel en de zich op hun vrijheden beroemde Vlaamse en Brabantse steden. En ik denk niet dat U nog een tekeningetje nodig heeft om de donkere wolken aan de horizon te zien. (Zoals zal blijken zal het deze keer heel lang duren voordat zelfs de grootste optimist een zilveren randje zal ontdekken, dat volgens het spreekwoord aan elke wolk te ontdekken is.)

De naam die de geschiedenis de nu volgende periode heeft toebedeeld spreekt boekdelen : **de beroerten!!!** Eén aanleiding -met tal van oorzaken- zal ze doen losbarsten : de Hervorming of Reformatie. Het ontstaan van de Reformatie, beginnende met Luthers protest tegen een aantal misbruiken binnen de Kerk, is voor onze souverainen aanleiding tot een nooit geziene repressie. En het wordt alleen maar erger want spoedig groeit het protest uit tot het verkondigen van een - zoniet nieuwe, dan toch alternatieve - leer en het verwerpen van het pauselijk gezag. De grote feiten in verband met de Reformatie zijn U genoegzaam bekend : daarom laat mij U -volgende keer- de gevolgen vertellen : "Van den quaeden en de malheureusen tijt doen de predicanten vande vremde secten begonsten op te staen ; voorts eenighe gedenckweerdige saecken ten tijde vande troubelen geschiet, soo inde stadt als haeren Bijvanck ..."

Rosette Rymenants.

BRONNEN :

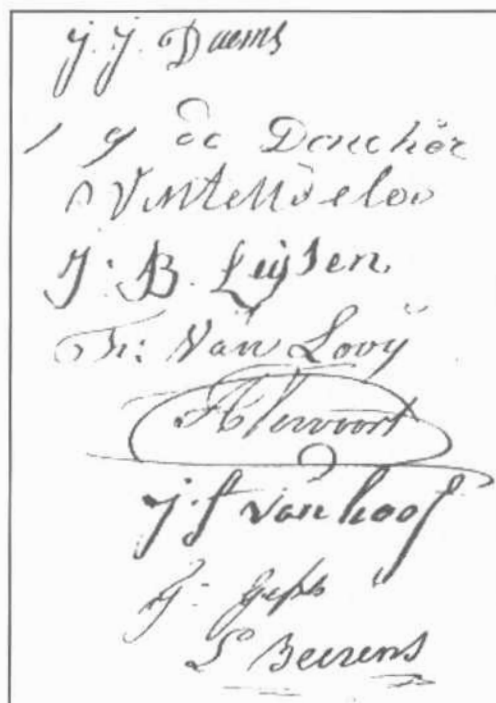
- Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nijlen, Emblehem en Gestel - J.B. Stockmans, 1910
- Geschiedenis der stad Lier - Anton Bergmann, 1873
- Antwerpen door de eeuwen heen - Kan. Floris Prims
- Economische en sociale geschiedenis van de Lage Landen - Dr. J.A. Van Houtte, 1964
- Turnhout en de Kempen - Kan. J.E. Jansen, 1946
- Twintig eeuwen Vlaanderen - Heideland-Orbis, 1972
- Lier voorheen en nu - Arthur Lens, 1986
- Spectrum Atlas van historische gebeurtenissen in de Lage Landen - W. Velema, 1985
- Beschrijving van Antwerpen, Mechelen, Lier en Turnhout - L. Guicciardini, 1854

Eedaflegging in 1848... en den vreemden man met den lijmstok

"Den dertienden november achttien-honderd acht-en-veertig" was een gewichtige dag voor burgemeester Beirens, schepenen en raadsleden. Zij waren allen op hun paasbest "ten gemeentehuize" verschenen om hun eed van getrouwheid aan het nieuwe koninkrijk België af te leggen. Het was zelfs zo belangrijk dat de secretaris het uur vermeldt: "ten tien uren voor den middag". Burgemeester Beirens, den Beir, las voor : "Zijn verschenen voor ons Ludo-vicus Beirens, Burgemeester, de Heren Daems Joannes en de De Doncker Joannes, beide schepenen benoemd bij Koninklijk besluit van den zesden der lopende maend. Petrus Van Tendeloo, Joannes Baptista Leysen, Franciscus Van Looy, Franciscus Alexander Vervoort, Joannes Van Hoof en Gommar Gepts, zes leden van den gemeenteraad, gekozen op 22 Augustus jongstleden, aen dewelke wij herinnert hebben (*en lees nu aandachtig!*) dat het decreet van eeuwige uitsluiting der leden van de familie van Oranje - Nassau van alle magtigheid in Belgenland van de constitutie deel maect, waerna zij in onze handen hebben afgelegd den eed bepaeld door artikel 61 van de gemeente-wet van dertig Maert 1836."

"Ik zweer getrouwheid aen den Koning, gehoorzaamheid aen de Grondwet en aen de wetten van het Belgische volk..."

Bewust van het grote ogenblik zetten zij traag en plechtig, met de ganzenveer van de secretaris hun handtekening, terwijl, volgens Hendrik Conscience, "op hunne verweerde aangezichten ene glans van kinderlijke blijdschap verscheen". Gelukkig wisten zij toen nog niet dat "in den opstoot der volkeren" het Belgenland in 1997 de tweede plaats zou bekleden in de rangorde der corruptie! →

● De handtekeningen der gezworenen!

Er was te Nijlen een "vremde" in de kerk...

Na deze plechtige gebeurtenis kregen de dagelijkse dingen weer hun aandacht. De pastoor had op 10 november vastgesteld dat het offerblok van "het zuivel" was opengebrouwen en had aanstonds de veldwachter ontboden. Naast het offerblok was een lijmstok gevonden. Verdere sporen waren er niet. Volgens inlichtingen van kerkgangers zat er achteraan in de kerk "ene vreemde man met enen zwarten frak en leren beenstukken". Met de lijmstok had hij niet veel kunnen uitrichten. De offerblokgleuf was te smal. De dief had dan gewacht op een gunstig moment om het offerblok open te breken en er met het geld vandoor te gaan.

Jan Baptist Wellens had het vreemde heerschap met vlugge stap zien verdwijnen in de richting van Lier en legde "dienaengaende" een verklaring af bij de veldwachter. Het Gezag trad onmiddellijk op! Met de sjees van "den Beir" werd de achtervolging ingezet. (Ziet u ze ook voortstuiven met hevig kloppend hart en de zwarte hit van de brouwer in volle galop?)

Even voorbij Kloosterhei had men de man te pakken. Zonder "wederstand" liet die zich gewillig overmeesteren, maar... zonder geld! Gezwind trokken den Beir en de veldwachter naar de "Beremutsen" te Lier. Vlug hadden de gendarmen de man tot bekentenissen gebracht en het onderweg verborgen geld was gauw gevonden. Burgemeester en veldwachter waren de helden van de dag. Tevreden monkelden onze "bestierders": "Ja, ja, het recht moet zijnen loop hebben!"

En zoals U zelf weet, geachte lezer en lieve lezeres, is het recht te Nijlen nog nooit "op den loop" geweest!

Jos Bastiaens.

IN MEMORIAM

Ons bestuurslid René Verhaegen en zijn Maria werden sinds het verschijnen van de laatste Poemp wel erg zwaar op de proef gesteld. Op 10 juli 1997 overleed hun zoon Freddy na een langdurige ziekte en op 18 oktober 1997 stierf zijn broer Frans. Aan René en zijn echtgenote Maria, evenals aan de ganse familie betuigen wij nogmaals onze oprechte deelneming.

Werkten mee aan dit nummer :

Redactie : Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Emiel De Deyne*, Frans Lens, Jef Peeters en Rosette Rymenants

Fotografie: Walter Caethoven, Fr. Raets, Jeannine Thys en René Verhaegen

Tekeningen : Paul Geefs, Dirk Lieckens, Marc Verreydt en DF-ledenblad

Grafische vormgeving en zetwerk : W. Caethoven

Druk : Miel Van de Sande

Eindredactie: Rik Claes

Het lek van De Poemp

• In de vorige aflevering van de Geschiedenis van het Nief Licht beweerden wij dat burgemeester P.J. Torfs, de toenmalige burgemeester, de schoonvader was van Jef Peeters. Lees hier : *grootvader*. Jef was toen pas 10 en, alhoewel een rappe (zeker niet van de traagste!), kreeg hij pas op zijn 23ste vrouwtje Jozefa en schoonvader Filip Gilijs. Waarvan akte.

• Nog in hetzelfde artikel sloop een tweede persoonsverwisseling. Niet Fons, maar wel zijn jongere broer Gust De Bakker werd door een Duitser van de vluchtkar geplukt en getroost met chocolade. Van Gust is ook het verhaal over de Engelse draad in de Statiestraat.

• Graag ook volgende aanvulling bij aflevering 2 van "Het Nief Licht" in Poemp 30. Nijlen koos in 1923 voor gasverlichting. In de periode tussen beide wereldoorlogen stak Victor Boiy trouw elke dag de "gaslanteernen" van de openbare verlichting aan. Vic heeft ook vele Nijlenaars aangesloten op het gasnet. De laatste gaslantaarn-aansteker in onze gemeente was Petrus Van den Eynde ofte "Peer van den Wagenberg".